

KAMERBRIEF STAAT VAN DE UNIE 2025

Europa in een veranderde wereldorde en wereldeconomie

Chapeau

We zien het geopolitieke speelveld ernstig verruimen waardoor de multilaterale orde, gebaseerd op gedeelde regels en normen, steeds verder onder druk komt te staan. Technologische, economische en maatschappelijke ontwikkelingen volgen elkaar in hoog tempo op. Het Westerse wereldbeeld is ingehaald door nieuwe assertiviteit van opgekomen en nieuw opkomende landen, die met zelfvertrouwen een plek innemen op het wereldtoneel. Dit alles heeft grote gevolgen voor de positie van Europa.

Europa staat op een kantelpunt in de naoorlogse geschiedenis, waarop er twee keuzes zijn. Ofwel gevormd worden door gebeurtenissen en de wereld om ons heen, ofwel onze eigen toekomst vorm geven. Voor het Nederlandse kabinet is duidelijk dat we vol op het laatste moeten inzetten. Dit betekent dat de Europese Unie moet veranderen. We hebben een krachtiger en weerbaarder Unie nodig, die onze belangen in de wereld behartigt, die van betekenis is voor Nederland en die werkt voor onze burgers. Meer dan ooit geldt dat we samen sterker staan, en dat we moeten vasthouden aan Europese eenheid. We doen dat vanuit het besef dat ons land vaker voor grote uitdagingen stond, en daarop steeds een antwoord vond. En de huidige ontwikkelingen stellen ons vermogen tot succesvolle aanpassing stevig op de proef. Dus het kabinet blijft zich inzetten voor die eenheid via actieve Europa-diplomatie.

De agressieoorlog van Rusland tegen Oekraïne vormt een grote dreiging voor de Europese veiligheid en onderstreept de noodzaak voor een grotere militaire slagkracht en betere weerbaarheid van Europa. Daarbij dwingt de gewijzigde Amerikaanse opstelling Europese landen ertoe meer verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen veiligheid, en de behartiging van de collectieve Europese veiligheidsbelangen. De EU moet volwassen worden als geopolitieke én geo-economische speler. Die twee zijn onlosmakelijk verbonden: onze economie en welvaart gedijt enkel in een veilig Europa, en vice versa: een gezonde en innovatieve economie is een voorwaarde om veiligheid te kunnen realiseren – en financieren. Daarbij is het belangrijk dat lidstaten solide financieel-economisch beleid voeren, waaronder het afbouwen van hoge publieke schulden.

Europa kan de wereld om zich heen niet zomaar naar de hand zetten, maar moet er wel voor kiezen zijn eigen belangen na te streven, de eigen normen en waarden te beschermen, de economie te versterken, te investeren in zijn landbouw, veiligheid en democratische rechtsstaat. We zien die inzet ook terug bij de huidige Europese Commissie (hierna: Commissie). Voorzitter van de Commissie Ursula von der Leyen is in december 2024 met het College van Commissarissen aan de slag gegaan met een nieuw mandaat. Deze Commissie is zich er scherp van bewust dat zij meer ondersteunend moet zijn om de EU slagvaardig, stabiel en veilig te houden in een nieuw tijdperk van geopolitieke instabiliteit en onzekerheid. Dat uit zich in een Commissiewerkprogramma dat zich richt op de grote uitdagingen op het gebied van veiligheid en defensie, het vergroten van duurzame welvaart en concurrentievermogen, het beschermen van democratie en onze waarden en het versimpelen van wet- en regelgeving, om zo meer ruimte te geven aan innovatie en economische groei.

De Nederlandse belangen, onze waarden en onze vrijheden, zijn gediend bij een veilig en stabiel kader. Nederland is één van de meest open en internationaal verbonden landen ter wereld en dat is onze grote kracht. En juist daarom profiteert Nederland van een sterke EU. Naast economische voordelen draagt de EU ook bij aan de bescherming van onze democratische rechtsstaat, veiligheid, fundamentele rechten en de persoonlijke vrijheden van onze burgers.

De inzet in Europees verband van dit kabinet richt zich daarbij specifiek op veiligheid en defensie, het concurrentievermogen, het Meerjarig Financieel Kader (MFK), betere regelgeving en minder regeldruk, asiel en migratie, en het landbouwbeleid. Deze Europese prioriteiten zullen hieronder kort worden toegelicht. Het kabinet zal in de EU er alles aan doen om zijn ambities op deze terreinen te verwezenlijken.

Veiligheid en Defensie

De toenemende geopolitieke spanningen en Russische dreiging onderstrepen de noodzaak dat lidstaten zichzelf beter kunnen beschermen. Dit vraagt om urgente actie van Europa ten aanzien van de versterking van krijgsmachten en intensivering van defensiesamenwerking. Om de strijdkrachten van de lidstaten in het licht van de verslechterende veiligheidssituatie beter gereed te kunnen stellen en de slagkracht hiervan te vergroten en om de militaire steun aan Oekraïne te

kunnen blijven voortzetten, is versterking van de Europese defensie-industrie hard nodig. Het kabinet benadrukt dat de EU een belangrijke rol heeft in het versterken van de verdedigings- en afschrikingscapaciteit van lidstaten en de NAVO, voornamelijk door actief defensie-industriebeleid en het versterken van weerbaarheid. Samenwerking met bondgenoten en partners is hierbij belangrijk – met het VK, Noorwegen, Turkije –, evenals het stimuleren van de Oekraïense defensie-industrie. Ook de VS is hierbij een onmisbare partner en het kabinet zet zich onverminderd in voor sterke Trans-Atlantische samenwerking. Nederland en de EU blijven Oekraïne politiek, militair, financieel en moreel actief en onverminderd steunen in tijd van oorlog, herstel en wederopbouw, zolang als dat nodig is. De inzet van de EU wordt verder vorm gegeven in het Witboek Defensie, waarover uw Kamer op korte termijn een kabinetsappreciatie ontvangt.

Voor het kabinet is het versterken van de Europese civiele weerbaarheid en interne veiligheid evenzeer van groot belang. Versterken van militaire capaciteit moet hand in hand gaan met het stimuleren van investeringen in onze civiele paraatheid. Een weerbare samenleving heeft een afschrikwekkende werking en is minder kwetsbaar voor agressie van buitenaf. De Commissie zal de komende maanden een *Internal Security Strategy* en een *Preparedness Union Strategy* publiceren. De EU moet optreden tegen de diverse (hybride) dreigingen voor de interne veiligheid en de stabiliteit van de democratische rechtsorde, zoals georganiseerde ondermijnende criminaliteit en terrorisme. Het kabinet steunt daarom een meer alomvattende en gecoördineerde aanpak van (interne) veiligheid, weerbaarheid en crisisbeheersing. Inzet op onderwijs, onderzoek en innovatie zijn hiervoor ook van belang.

Concurrentievermogen

De EU moet haar concurrentievermogen versterken. De voormalige Italiaanse premier Draghi schreef hierover een richtinggevend rapport. Hij stelde dat de EU de afgelopen decennia heeft kunnen profiteren van een gunstig mondiaal klimaat: de wereldhandel groeide sterk, mede dankzij multilaterale afspraken; door genormaliseerde relaties met Rusland kon goedkope energie geïmporteerd worden; en door de hegemonie van de VS was er geopolitieke stabiliteit die de bondgenoten van de VS ten goede kwam. Deze tijd ligt volgens Draghi achter ons: het multilaterale handelssysteem staat in toenemende mate onder druk, de groei van de wereldhandel zwakt af, energie-import uit Rusland wordt door de EU zoveel mogelijk beperkt en de geopolitieke situatie is instabiel door Ruslands agressieoorlog tegen Oekraïne en de verslechterde relatie tussen de VS en China. Om in deze nieuwe realiteit concurrerend en weerbaar te blijven moet de EU volgens Draghi primair haar productiviteit verhogen door (i) de onderzoek en innovatiekloof met andere economische blokken te dichten, die met name is ontstaan op digitale technologieën, (ii) een gezamenlijk plan omtrent decarbonisatie en concurrentievermogen te volgen, en (iii) veiligheid versterken door risicovolle strategische afhankelijkheden te verminderen en defensie-investeringen te verhogen.

Het kabinet onderschrijft deze analyse en richting.¹ De economische samenwerking in de EU heeft ons veel groei en welvaart gebracht. Een aantal ontwikkelingen zet de concurrentiepositie van Nederland onder druk, waaronder een achterblijvende productiviteitsgroei, een gefragmenteerd geopolitiek klimaat en relatief hoge energieprijzen. Ook heeft Nederland te maken met stijgende kosten voor huisvesting. Hierdoor is het nodig om krachten te bundelen, het handelingsvermogen van Nederland te versterken, en in te zetten op onderzoek en innovatie. De EU en haar lidstaten moeten daarom meer verantwoordelijkheid nemen voor de verdere ontwikkeling van de EU als geopolitieke en geo-economische speler. Dit moet bijdragen aan meer welvaart en aan een effectieve aanpak van risicovolle strategische afhankelijkheden van landen, bijvoorbeeld op het gebied van kritieke grondstoffen en producten. Zo is het doel van het kabinet dat de EU maximaal onafhankelijk is van landen buiten Europa voor kritieke geneesmiddelen en medische producten. Daarbij zal het kabinet zich richten op het verder verdiepen van de interne markt en het versterken van het handelsbeleid van de EU alsmede het bevorderen van de groene groei en inzetten op onderzoek en innovatie. Dit werkt echter alleen als alle lidstaten een solide financieel-economisch beleid voeren, waartoe nadrukkelijk ook de afbouw van hoge publieke schulden behoort.

Vermindering administratieve lasten en vereenvoudiging EU-regels

Een concurrerende EU is gebaat bij vermindering van Europese regeldruk. Het kabinet zal EU-initiatieven daarom altijd zorgvuldig blijven toetsen op toegevoegde waarde. Niet op ieder terrein is Europese wet- en regelgeving noodzakelijk. Europese wetgeving moet niet verder gaan dan strikt noodzakelijk, uitvoerbaar zijn en rekening houden met de geografische, economische en

¹ Kabinetsreactie Draghi-rapport, bijlage bij Kamerstuk 21 501-30 nr. 614.

demografische verschillen tussen lidstaten. Het kabinet zal daarbij specifiek oog hebben voor de impact van Europese wetgeving op de opgaven in Nederland. Lidstaten kunnen bovendien ook samenwerken zonder dat Brussel er aan te pas komt. Steeds moet worden bekeken welke onderwerpen zich voor welke aanpak lenen. De komende tijd zal de Commissie op verschillende beleidsterreinen voorstellen doen om wetgeving te versimpelen, zoals op het gebied van duurzaamheid, cyberveiligheid, landbouw en mogelijk defensie. Het kabinet staat hier positief tegenover en kan zich voorstellen dat vereenvoudiging ook revisie van wetgeving vereist. Bij deze mogelijke herzieningen zal Nederland aandacht blijven vragen voor de Nederlandse opgaven op het gebied van ruimtelijke ordening, waaronder de vergunningverlening voor defensie, (energie-)infrastructuur, woningbouw en landbouw, waar stapeling van wet- en regelgeving mogelijk impact op heeft. Op de korte termijn werkt het kabinet met de Ministeriele Commissie Economie & Natuurherstel maatregelen uit om Nederland van het slot te halen en perspectief te bieden aan de sectoren die worden geraakt door de problematiek omtrent verlening van natuurvergunningen. Naast de benodigde nationale maatregelen kan een mogelijke uitkomst ook zijn om in te zetten op het herzien van bepaalde Europese wet- en regelgeving.

In algemene zin verwelkomt het kabinet inspanningen om de regeldruk te verminderen, zonder de daarmee verband houdende beleidsdoelstellingen te ondermijnen. Voorspelbaarheid en rechts- en investeringszekerheid voor bedrijven en betrouwbaarheid van het (Europese) wetgevingsproces blijven belangrijke uitgangspunten voor Nederland.

Het Meerjarig Financieel Kader (MFK)

De Commissie zal naar verwachting rond de zomer van 2025 haar voorstel voor het nieuwe Meerjarig Financieel Kader (MFK) vanaf 2028 presenteren. U bent middels een separate Kamerbrief geïnformeerd over de Nederlandse inzet op hoofdlijnen en de daarbij behorende prioriteiten voor het volgend MFK vanaf 2028. Nederland zet in op een acceptabele omvang van de EU-afdrachten in lijn met het Hoofdlijnenakkoord. Het kabinet is geen voorstander van gemeenschappelijke schuld voor nieuwe instrumenten.

Asiel en migratie

Nederland is – na Malta – het dichtstbevolkte land van Europa, en heeft nog steeds een groeiende bevolking.² Dit zorgt voor druk op onder meer de woningmarkt, de zorg en het onderwijs, wat weer de sociale samenhang in ons land beïnvloedt. Een ambitieuze Europese agenda op asiel- en migratie is essentieel om weer grip te krijgen op migratie. Het kabinet zal zich daarom in Europees verband stevig inspannen voor het omlaag brengen van de aantallen asielaanvragen en het verbeteren van terugkeer van personen van wie het asielerzoek is afgewezen. Hiervoor is strikt EU-asielbeleid dat goed wordt nageleefd noodzakelijk. Het kabinet geeft daarom prioriteit aan de implementatie van het Asiel- en Migratiepact, effectieve bescherming van de buitengrenzen, de onderhandelingen van de Terugkeerverordening en innovatieve oplossingen. Voor het verkrijgen van grip op instroom en terugkeer zijn ook brede partnerschappen met landen van herkomst en transit essentieel. Het kabinet zet zich daarnaast in voor eerlijke arbeidsmobiliteit en wil meer grip op arbeidsmigratie krijgen. In dat kader zet het kabinet zich in voor verduidelijking van het juridisch kader voor de detachering van derdelanders, goede registratie van arbeidsmigranten met oog voor administratieve lasten en intensivering van grensoverschrijdende handhaving.

Landbouw, Visserij en Natuur

Voedselzekerheid is een belangrijk thema voor dit kabinet. Onze landbouw- en visserijsector kan daaraan een grote bijdrage leveren. We willen de lasten voor de landbouw verminderen door onder meer te streven naar een nieuwe derogatie voor mest vanaf 2026. Het kabinet streeft daarnaast in het bijzonder naar het schrappen van de norm van 170 kg stikstof/ha dierlijke mest. Ook spant het kabinet zich in voor het toestaan van RENURE, waardoor de import van kunstmest kan worden beperkt. Hetgeen in de huidige geopolitieke situatie zeer wenselijk is. Innovatie in de landbouw- en visserijsector wordt door het kabinet sterk gestimuleerd. Specifiek op het gebied van visserij richt het kabinet zich op innovatie van de boomkorvisserij, inclusief het gebruik van het pulstuig. Het wil daarbij een verbreding van het huidige EU-verbod op pulsvisserij naar de gehele boomkorvisserij vermijden. Op het thema natuur wil het kabinet komen tot een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden.

Samenvattend: Nederland in de EU

Een stevige focus op nationale belangen vraagt om intensivering van bilaterale samenwerking en coalitievorming met andere EU-lidstaten en belangrijke partners daarbuiten. Nederland heeft in het verleden in vergelijking met andere EU-lidstaten veel invloed gehad op het EU-beleid stelt het rapport 'Grip door begrip' van de Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie uit december 2024.³ Het is belangrijk dat de Nederlandse stem luid en duidelijk gehoord blijft worden. Door actief bij te dragen aan de Europese samenwerking, versterken we niet alleen onze eigen positie, maar ook die van de EU als geheel. Zo blijven we bouwen aan een veilige, welvarende en stabiele wereld voor de generaties na ons.

Om dit te kunnen bewerkstelligen, is het tenslotte ook van belang dat er voldoende Nederlanders werkzaam zijn bij de EU-instellingen. Op dit moment is Nederland ondervertegenwoordigd. Het kabinet zet zich daarom in voor het verhogen van het aantal Nederlanders bij de EU-instellingen.

³ Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie, 'Grip door begrip: Evaluatie van de Nederlandse invloed in de Europese Unie (2016-2023).